

Nokti rastu

Mislila sam na to, a onda sam ponovo zaboravila, kaže ženski glas ispred prozora. Buketi ruža na zavesama danju su veći. Napolju krešte guske, i njihovi glasovi su danju drukčiji nego noću, zvonkiji su. Adina zamišlja beo niz gusaka, jedna uz drugu prave lanac dugačak kao seloulica, i još malo duži, sve do kukuruznog polja, gde ih promrzao kukuruz ne pušta dalje, već ih guta sve do sela dok im je perje još toplo. Adina zamišlja i da ljudi duž celog sela sede u nizu ispred svojih kuća i posmatraju kako kukuruz guta guske i nisu prestravljeni zato što su navikli na pucnjeve uz granicu. Prestravljuje ih to što zbijena kolona promrzlih kukuruza dugačka kao selo navire u selo i ne odlazi.

Paulovo sivo lice utonulo je u jastuk, starije je nego u gradu. Odeća mu je zgužvana, svedoči o jučerašnjem danu. Na ormaru je niz tegli sa zimnicom, poklopci su celofan

---

obmotan zelenim končićima. Cele kajsije u teglama liče na kamenje. Njena glava je iznutra hladna, vrhom prsta lupka se po čelu. Njena četkica za zube leži pored njegove četkice za zube, a pored nje su i makazice za nokte. Hvata dršku svoje četkice za zube i stavlja je u usta.

Adina ispred ormara oseća lisca na vrhovima prstiju, ali na rubu tepiha su samo bele rese, zatvara oči i bosonoga obuva cipele. Miriše svoj peškir. S nokšiom u ruci odlazi u kuhinju.

U peći je žar. Na kuhinjskom stolu su slanina i lepinja, a pored njih cedulja: DOLAZIMO U 12.

Takvi su dani, kao guske u Adininoj glavi, ušoreni ali bez sela, skriveni kao kičma i beskrajno dugi. Dani od glave pa do vrhova prstiju sačinjeni od kreveta i zavese i nokšira i kuhinje. Kratki i dugački su dani, pa oslušivanje posle svakog zvuka strah brka sa odsutnošću. Uši su budnije od očiju koje poznaju sve ovde u kući.

Radio i televizor samo kada smo mi kod kuće, rekao je Liviju, komšije bi mogle da čuju.

Kada s kapije doziva glas, a čovek koji cima kvaku nosi uniformu, Adina i Paul se odmiču od zavese i odlaze do poslednjih vrata u kući. Stoje pribijeni u ostavi dok sve ne utihne. Ako u dvorištu na stepenicima leže novine, to je bio poštar. Kada Liviju i jagnje dođu iz škole, novine leže na kuhinjskom stolu. Na prvoj strani je čeona kovrdža i crnilo u oku. A ispod slike piše da je voljeni sin naroda odleteo u Iran, a nekoliko dana kasnije da se vratio iz Irana i da je ponovo u zemlji.

Adina pomišlja da bi prisluškivanje trebalo ušima da uglača ušne školjke, da poravna njihove zavijutke, uši bi morale da budu glatke kao poslužavnici, trebalo bi da iz njih izrastu prsti koji se trzaju brzo kao strah. Jedino je prisluškivanje žuborenja u nokširu drukčije, Paulovo je uvek duže nego njeno, i Paul se igra mlazom i može usiljeno da se smeje žutoj peni. Psuje samo kada mora da sere i muči se zbog zatvora, i kaže da se oseća kao buva zaglavljena između dušeka i kreveta.

Novine preko nokšira uvek su jučerašnje i Paul ih uvek postavlja tako da čeona kovrdža gleda dole. Odmah potom stavlja drva i suve kočanje kukuruza u peć, predugo posmatra žar i istovremeno krajičkom oka viri ispod ruke. Zato što Adinine grudi nage vise iznad lavora, a sapun peni i Adina zna da je on užarenog lica hladnim rukama hvata za grudi. Očekuje to i ne dopada joj se. Posle toga odraz njegovog lica u čaju od lipe izgleda staro, a njenog kao da je mrtvo, razdvajaju ih drške kašičica, svako je u svojoj šolji. I obe kašičice mešaju dok se šećer ne istopi. Još nisam čuo nijedan pucanj, kaže Paul, čujem lavež pasa i gakanje gusaka i poštarovo dozivanje ispred kapije. Oslušujem ono bučno iako sam od Livijua čuo da su pucnjevi tihi, kao kada se slomi grana, samo drukčije.

U nekom trenutku otvorila su se vrata i Liviju je u kuhinju spustio dugačak džak, božićno drvce koje u seloulici niko nije smeo da vidi, žgoljavu jelku koju je otac jednog učenika, kamiondžija, ukrao u nekom rasadniku na Karpaticima. To je bilo juče, kaže Paul, a Adina kaže: Nije, to je bilo jutros. Liviju je džak prislonio uza zid i odmah je morao da

ode, na sastanak, rekao je. Zaključao je spolja, a Paul je svukao džak s jelke, suve i izbledele iglice posmatrale su kuhinju. Vratila jelku u džak, rekla je Adina, ne mogu da je gledam.

Juče se nešto promenilo kada su krcnule makazice za nokte. Adina je videla padanje zaobljenog okrajka nokta na sto. Otkako je lisac isečen, moji nokti rastu brže, kaže ona. Paul se usiljeno nasmejao, a ona je stavila kažiprst u usta i zubima odgrizla nokat, izgrickala ga je i pojela. Svakog dana u školi vidim da nokti i kosa brže rastu zapuštenoj nego negovanoj deci, rekla je. Kada živiš u strahu, nokti i kosa rastu brže, to se može videti po ostriganim dečjim potiljcima. Paul je sekao slaninu, odsecao je prozirne komade i muljao ih po ustima pre nego što bi ih progutao. Kao lekar moram da ti protivrečim, kaže on, pokazao je ka novinama i čeonoj kovrdži: Kada bi bilo tako, ova kosa bi za dan narasla od čela do nožnih prstiju. Namazao je nokte tankim komadima slanine, sijali su se: Šta ti znaš o ljudima, pita Adina, šta vidiš kada ih rasecaš zato što su bolesni ili mrtvi. Ništa. Može li se jedan diktator medicinski objasniti, da li je u mozgu, u želucu, u jetri ili plućima. Paul je prekrpio uši svojim masnim noktima: Diktator sanjari u srcima kao likovi u tvojim romanima, viknuo je.

Čeona kovrdža svakog dana raste do nožnih prstiju, pomišlja Adina, džak s njegovom kosom uveliko je pun, nabijen do vrha i teži je od njega. On vara sve, i frizera.

Prekjuče je u tanjiru bila supa i Paul je hteo da pozove Adinu da jede, ali viknuo je ABI umesto Adina. Dok su njih dvoje ćutali, supu u tanjiru pokrila je tanka skrama

koja se kačila za kašiku. Paul je rekao: Znaš li kome je Abi ispričao vic o malom Rumunu. Kome, pitala je Adina, a Paul je odgovorio: Ilijeu.

Adina zuri u svoj tanjir, masne supine oči ostaju okrugle, ni kašika ih nije pokidala. Adina prvi put čuje neki zvuk. To nije ni pas ni guska, već kao kad pukne grana, samo drukčije. Dogodio se iznutra, u njenoj glavi.

Istog tog dana, uveče ili prethodne večeri, jagnje je donelo fišek sa čokoladicama za jelku. Komadići su bili umotani u crvenu foliju i na svakom je visio končić. Dala mi je jedna bolničarka, reklo je jagnje, njen sin je moj učenik. Pojela je komad, stavila je ceo u usta i pustila da joj se bešumno istopi na jeziku. Liviju ponekad želi da se vrati u grad, rekla je, ali dobro je što smo sada ovde, što smo, kako Liviju kaže, na kraju sveta. Ovde svako zna šta je njegov sused prekjuče jeo, reklo je jagnje, šta kupuje i prodaje i koliko ima novca. I koliko rakije svako ima u podrumu, dodao je Liviju. Pojela je još jedan komad čokolade, a onda je isekla jednu gusku, odsekla je batak sa stomaka i krila s grudi. Ponašam se neupadljivo, kaže Liviju, i u školi. Slušam i ne delim misli ni sa kim. Jagnje je gušćje grudi i stomak raseklo od dugačkog vrata nadole. Želudac je bio pun kamenčića: Znam da sam kukavica i da idem linijom manjeg otpora, rekao je Liviju, u suprotnom ne bih bio ovde. Koliko dugo možete da se krijete, pitalo je jagnje i spustilo lovorov list na sto.

Gde biste u ovoj zemlji još mogli da živite, pitao je Liviju. Adina je ljuštila krompir, a Paul je gledao kako se ljuška uvija između palca i noža.

Hoćemo li iza oranice do Dunava, pita Adina, hoćemo li da bežimo, želiš li da čuješ pucnjeve i shvatiš da zuje oko nas. Ne bi prošlo ni pola sata i ležali bismo tamo negde u žitu dok sledećeg leta ne dođe kombajn. Paul je otpozadi povukao Adinu za rame, a ona mu je pravo u lice rekla: Knjigovođa će objasniti porast belančevina u brašnu. Paul joj je rukom prekrpio usta. Ona mu je odgurnula ruku i krompir joj se zamutio pred očima. Ponekad će vam se dok jedete, rekla je, između zuba zakačiti dlaka, jedna koja nije pekaru upala u brašno.

Providan san

Te večeri kada je zaklana guska, svi su bez reči otišli u krevet i spavali izuzetno duboko. Jer svi su dlaku iz hleba poneli u san. San se te noći ušunjao tako duboko u njih zato što se stideo te večeri.

Adina je te večeri položila spavaćicu na sto i rekla: Neću se skinuti, smrzavam se. Uzela je kaput iz ormara i spustila ga preko ćebeta. Paul je bio potišten i izmešten iz sebe. Adini nije padalo na pamet da zaspi, bila je tako budna da su njene oči ispunile celu sobu. Nije se pomerala, čekala je. Paul je mirno disao u snu.

Zatim je obula cipele i obukla kaput. Htela je da ode što dalje, niz ulicu, ne ka granici, samo u kukuruz na njivi. Možda bih mogla da legnem, pomislila je, i smrznem se. Ilije je rekao da se mraz uspinje kroz nožne prste, boli

---

---

samo dok ne stigne do stomaka. Zatim sve ide brzo. A kada stigne do vrata, koža se usija. Umireš topao.

Napolju su lajali psi, ništa nije šuškalo u sobi, ništa pucketalo.

Paulova ruka ju je zgrabila i dovukla je do prozora. Pomerio je zavesu i stavio joj preko glave njenu belu čipku. Ne možeš to da uradiš, rekao je, pogledaj, u bari je voda a ne led, tragovi gusaka u blatu su meki a ne zamrznuti. Zagledao se u nju: Sa ovom belom čipkom na glavi si kao jagnje, rekao je.

Svukao joj je kaput. Adina se nije opirala, pomislila je samo dok joj je skidao cipele i odeću da je njegov san providan, dugačak hodnik, tako prazan da ništa u njemu ne može da se sakrije, čak ni ono što neko pored njega misli u mraku.

A onda je izgubila oslonac kada ju je uhvatio za grudi, minule godine vratile su se u njeno telo, godine provedene s Paulom. Njegov ud bio je vreo i krut, a njena koža gorela je drukčije nego kada je poželeva da se smrzne u kukuruzu. Međutim, znala je da ne gori ona. Već skrovište. Sada lisac leži i u ovoj kući, a Liviju i jagnje nisu dorasli liščevoj zlokobnosti.

Adina sedi u mraku pored Paula, njegova cigareta gori, on mazi njeno čelo. Ona koja je stenjala sada više nije prisutna. Zameraš li sebi, pita je on, a ona posmatra lebdeće kajsija u teglama ispod tavanice, jer ormar ne vidi: Da, odgovorila je, ali ne mari. Ne vidi ni kajsije u teglama, samo zna da su tamo.

Jer prilikom svakog pokretanja ruku, svakog koraka, u snu, u pozadini svega što je činila, bila je svesna da je jedna

seloulica Livijev i jagnjetov dom, i da na njih čeka Božić sa obogaljenom jelkom, pribiće okićene jelkine grane uz prozor za prolaznike napolju, kao nekada davno. I napolju neće biti prolaznika, možda dva stranca koja su celog jutra hodala po njivi – žena s detetom koje želi lisca.

Za tebe je raskid, rekao je Paul, da uvek budem tu za tebe ali da nikada ne spavam s tobom. Cigareta gori i izjeda duvan brzo ka njegovim usnama.

Ućuti, rekla je Adina, glava će mi pući.

Te noći sanjala je da Klara sa žutim buketima ruža stoji usred promrzlog kukuruza. Vetar blago šušti, a Klara nosi veliku torbu. Kaže: Ovde nema nikoga, ne traže te. Otvora torbu. U torbi su dunje. Klara kaže: Jedi, oprala sam ih za tebe. Adina uzima dunju i odgovara: Nisi, kožu im prekriva krzno.

Crno-belo nebo

Svakog jutra kada Adina u proključalu vodu spusti suvo lišće lipe sa grančicama, ono nabubri, posvetli i postane nalik koži. Da bi razlikovala dane, ona broji kuvanja čaja. Uvek je isto, uvek je jutro i psi i guske su na ulicama. Na stolu uvek leži cedulja: DOLAZIMO U 12 ili 1 ili PRED-VEČE. Čaj od lipe uvek ima ukus sna. Nokšir uvek zaudara pored kuhinjskih vrata.

Ona retko proviruje između kuhinjskih zavesa zato što su ograde dvorišta od žice, a granje jorgovana golo. Dvorišta i bašte su providni.

Paul često gleda napolje i govori za sebe koje su boje nebo ili blato i da li je hladno.

Jutros su se čuli glasovi iz sela, od kada se probudio, Paul sedi ispred prozora i viri između zavesa. Tu je ulica pusta, ali iz sela dopiru vika i klicanje.

I Adina gleda između kuhinjskih zavesa. Sunce je bleštavo, ogoljen jorgovan baca senku na zemlju. Komšinica iznosi tri stolice u dvorište. Lice joj je sitno i smežurano. Na suncu ima brkove, ali ne i oči. Iznosi dva jastuka i dva perjana jorgana u dvorište, istresa ih i prebacuje preko stolica.

Paulov čaj se ohladio zato što je njegov pogled između buketa ruža na zavesi kao zaposednut.

Liviju u otkopčanom sakou bez kaputa prolazi pored prozora. Liviju hita ka kući, kaže Paul, brzo seda za kuhinjski sto i srče ohlađen čaj. Adina između kuhinjskih zavesa vidi da Liviju ne zaključava kapiju, prolazi pored golog jorgovana. U ruci mu je šal. Adina navlači zavesu, seda brzo pored Paula i spušta glavu u šake. Ključ se okreće u bravi. Livijuovo lice je znojavo i zajapureno, baca šal na kuhinjski sto. Zar ne čujete šta se događa na ulici, izgovara zadihan, dođite u sobu.

Ruke mu drhte, pali televizor, Čaušesku nije uspeo da održi govor, narod ga je ućutkao vikom, jedan telohranitelj povukao ga je iza zaves. Adina plače, na ekranu joj se mute kamene kocke i prozori, zgrada Centralnog komiteta i ispred nje ljudi u kaputima, pribijeni jedni uz druge, hiljade kaputa njen pogled zamućen suzama pretvara u kukuruzno polje, a nad svim tim nadvija se vika. Adinini obrazi gore, brada joj se rastače, ruke su joj mokre, mala lica koja viču njen zamućen pogled pretvara u mnoštvo mutnih očiju, gledaju gore k nebu. Beži, viče Liviju, beži, mrtav je, viče Paul, ako beži, to znači da je mrtav.

Iznad terase Centralnog komiteta bruji helikopter. Sve je manji, samo je vrh čiode koji nestaje u daljini.

Na ekranu se vidi pusto crno-belo nebo.

Liviju ljubi ekran: Poješću te, kaže. Njegovi vlažni poljupci lepe se za crno-belo nebo. Adina gleda kako dve stare muške noge lete ka nebu, dva koščata kolena i beli listovi, i čeona kovrdža vinula se u visine, visoko kao nikada do tada. Paul razmiče zavesu na svim prozorima. U kući je tako svetlo da su se zidovi zateturali zato što je svaki zid veći od cele sobe.

Jagnje stoji na vratima, još je zadihana od hodanja i dok se smeje, niz obraze joj se slivaju dve okrugle suze, kaže: Ispred crkve batinaju policajca u gaćama. Knjigovođa mu je skinuo pantalone, a pop je njegovu policijsku kapu okačio o granu na drvetu.

Starica preko puta zna sve, kaže jagnje, pre dva dana je rekla da je ova zima pretopla.

*Zimska munja i zimski grom,
u decembru pršte komadići nebeskog stakla
oni će isporučiti kralja na ispovest bogu njegovom.*

To je rekla. Ja sam stara, ranije je to bilo tako, rekla je. A jutros me je pitala jesam li sinoć čula nešto. To nisu bili pucnjevi, rekla je, već oluja, ne ovde, tamo, još dalje u unutrašnjosti.

Liviju i Paul ispijaju rakiju, rakija klokoće iz flaše, čašice zveckaju. Paul maršira u Livijuovom bademantilu bosonog

sa čašicom rakije u ruci oko kuhinjskog stola i dubokim drhtavim glasom peva zabranjenu pesmu:

Probudite se, Rumuni, iz svog večnog sna...

Liviju zgužvanu kuhinjsku krpku prebacuje Paulu preko ramena i pleše s flašom i peva piskavo i meketavo:

*Vedro danas, vedro sutra,
nebo oslobađa sunčana jutra...*

Na kuhinjskoj polici tandrču šerpe, Paul menja reči pesme probuđenih Rumuna i u istom ritmu pleše oko Livijua i peva:

*Još jedno tucanje, tuc, tuc...
I još jednom tuc, tuc, tuc,
guraj napred, nikad nazad...*

Jagnje se naslanja na šporet, iza njenih leđa u susednom dvorištu vide se staričini jastuci i perjani jorgani. Tako su svetli da se stiče utisak da spavaju na stolicama.

Gde će se helikopter spustiti, pita jagnje, a Paul kaže: Na nebu, u blatu kod malih Rumuna.

Kada sam bila mala, pored pijačnog trga bio je postavljen ringišpil, kaže jagnje. Čim bi pao prvi sneg, prestao bi s radom zato što Mihaj nije smeo da sedi na hladnom. Mihaj je imao ukočenu nogu. Svako ko je želeo da se vozi morao je da kupi kartu u Narodnom veću. Deci je trebalo tri bona za jednu vožnju, a odraslima pet. Tim novcem

nameravali su da asfaltiraju ulicu duž celog sela. Mihaj je tražio karte i svakoj bi cepnuo čoše, a potom je čoškove ubacivao u šešir. Starije devojčice leti je puštao da se voze besplatno ako mu dozvole da im pre vožnje iza jednog velikog sanduka gurne ruku u gaćice. Neke su se žalile gradonačelniku, ali ovaj je rekao: Ma ne mari, to ne boli. Mihaj je palio motor i gasio ga. Sve vožnje trajale su podjednako jer je neprekidno merio vreme na crkvenom satu. U podne je pravio pauzu, jeo je i iz bureta dosipao gorivo u motor. Motor je popravljao samo noću da danju ne bi izgubio nijednu vožnju. Razumeo se u to, sam je napravio taj motor od dva stara traktorska. I ja sam se vozila, ali samo s devojčicama, kaže jagnje. S dečacima se nisam vozila zato što su u letu hvatali sedišta na kojima sede devojčice i uvrtali lance sve dok devojčice ne bi morale da povraćaju. Mihaj je dečacima pokazao kako se hvataju sedišta s devojčicama.

Jedne zimske noći kroz selo su prošla dva crna automobila. Došla su s granice, carinska unutrašnja kontrola. Govorkalo se da su u njima tri važna partijska funkcionera, jedan oficir graničar i tri telohranitelja. Bili su mrtvi pijani. Jedan je pokucao na poštarov prozor i pitao kod koga je ključ. Poštar je pokazao ka kraju ulice gde je stanovao Mihaj.

Mihaj je već spavao kada se čulo kucanje na prozoru. Nije hteo da otvori, ali kucanje nije prestajalo. Da, rekao je Mihaj, kod mene je ključ, ali u motoru nema goriva. A ja gorivo nemam, rekao je, uzimam ga u Narodnom veću. Mihaj je s ključem i u pratnji telohranitelja zavirio u motor

i rekao: Biće dovoljno za jednu vožnju. A onda, pitao je telohranitelj. Onda će se motor ugasiti, odgovorio je Mihaj.

Telohranitelj je mahnuo i svi su izašli iz kola i zauzeli mesta u sedištima, telohranitelji i funkcioneri naizmenično, a iza njih graničar. Mihaj je čekao pored motora da svi lancima obezbede sedišta. Uključi, rekao je telohranitelj, kada se zavrti, možeš da ideš kući.

Motor je zabrujao, sedišta su letela, lanci su se zategli koso u vazduhu. Mihaj je otišao kući, mesec je sijao i strašno je zahladnelo. Međutim, motor je brujao i brujao i sedišta su letela cele noći.

Ujutru ringišpil nije radio, kaže jagnje, sedišta su lebdele neposredno iznad zemlje, a u njima je sedelo sedam muškaraca. Smrzli su se.

Jagnje briše dve suze sa obraza, otvara i zatvara usta. Sledećeg jutra u selo je stigla komisija. Ringišpil su zabranili, razmontirali su ga i odneli. U selu nikada nisu asfaltirali ulicu. Mihaja i poštara su uhapsili i proglasili ih klasnim neprijateljima. Mihaj je na suđenju rekao da je bila noć, a dizel je crn. Pogrešio je, motor je izgleda bio pun. A poštar je rekao da je cele noći čuo brujanje motora, utihnulo je tek pred zorom. Jednom je pogledao kroz prozor i video drugove kako ukrug lete gore u visinama. Da, čuo je njihovo zapostavljanje, rekao je, ali nije pomislio da se dešava nešto loše, činilo se da se drugovi zabavljaju.

Smrznute maline

Crno-belo nebo ostalo je pusto, zabranjena pesma širila se neobuzdano, u autobusima, u zapregama širom zemlje. U bušnim džepovima kaputa i pohabanim cipelama. I u automobilu obuzela je i Paula i Adinu. Vraćaju se u grad.

Nebo iznad seloulice je plavo i pročišćeno zabranjenom pesmom. Seoski policajac ponovo je obukao pantalone, ali kapu je ostavio da visi na drvetu. Nije počistio fioke, samo je sliku žene i dvoje dece stavio u džep jakne. Na kraju sela potražio je najširi put, kroz njivu.

Stara komšinica jastuke i perjane jorgane unosi u kuću, jer kao i svaki dan, samo bučnije, veče proviruje iza sela.

Na granici, na drugom kraju zemlje, tamo gde ravnica poput vrha nosa dodiruje Mađarsku i rampa ostaje mračna, nalazi se mali prelaz. Ispred rampe čeka automobil.

Čovek u debelom džemperu dodaje svoj pasoš kroz prozor. Graničar čita:

KARAKZOLNI ALBERT

Majka MAGDA, rođena FURAK

Otac KARAKZOLNI ALBERT

Kada je vratio pasoš u fioku, iz čovekove kragne iskače mladež na vratu veličine nokta. Podiže se rampa.

Iza prozora su navučene zavese. Stan nije zaključan, ključ iznutra stoji u bravi. Abi nije u stanu, nema nikakve poruke. Ormar je otvoren, na tepihu leži kutija šibica. Na kuhinjskom podu je oborena stolica. Na kuhinjskom stolu je razbijena flaša rakije i puna čaša. Na šporetu je šerpa sa supom na kojoj se uhvatila buđ.

Tako se ne odlazi od kuće, kaže Paul, osim ako se mora.

Na kafiću iza tihih ulica moći meci su izbušili stakla. Crvene zavese su strgli. Za stolovima sede vojnici. Topole su šiljate i visoke i gledaju vodu. Tamo gde su za vreme prugastog leta stajali pecaroši, danju i noću stoje vojnici. Njima nije potrebno vreme, a zvono u tornju katedrale odjekuje tako glasno da sâmo sebe zaglušuje.

Crno-zelene tise između Opere i katedrale polomljene su, izlozi prodavnica razbijeni su i prazni. Meci u zidovima izgledaju kao gusti rojevi crnog kamenja.

Stepenište ispred katedrale prepuno je tankih žutih sveća. Plamen se uvija i treperi na vetru. Mnoštvom cipela izgaženi su dugački crveni karanfili, i kratke, bele ciklame, ali nisu uvenule. Stepenište nadziru tenkovi i vojnici. Patuljak sedi na ivičnjaku pored jednog drvenog krsta. Oko

ruke mu je crna traka. Ispruža noge, njegovi debeli đonovi nalik ciglenim postoljima gledaju ka trotoaru. Prodaje žute sveće. Za krst je okačena slika jednog mrtvacu, lice je mlado, na bradi je bubuljica. Usta se smeše i smeše. Adina zatvara oči, sa slike se smeši anđeo s ranom od metka. Paul se naginje ka slici. Pored njegovih cipela sedi žena umotana u kaput. Sveće je rasprostrla ispred svojih nogu na jednu maramu. Jede meko kuvano jaje. Vrhove prstiju umače u žumance i liže ih. Njeni prsti i krajevi usana i žumance žuti su kao sveće. Briše prst o kaput i Adini i Paulu pruža dve sveće.

Ne mogu da se molim, kaže Adina, a Paul pali sveću.

Na debelim drvenim vratima Opere okačene su slike. Paul podiže ruku iznad krznene kape jednog starca. Njegov prst dodiruje jednu sliku. To je Pavelovo lice, usta se smeše, iznad kragne košulje viri mladež. Niže dole i Adinin prst dodiruje nečije lice, to je čovek koji je pišao u reku i odmah potom nastavio da korača obalom kao miroljubiv čovek. Ispod slika piše: ONI SU PUCALI.

Svi su pucali u vazduh, kaže starac s krznenom kapom, samo što je taj vazduh bio u nečijim plućima.

Zavesa je navučena preko prozora. Bili su ovde, kaže Paul. Vrata njegovog stana su zaključana. Vrata ormara su otvorena, odeća je razbacana po podu, knjige, čaršav, jastuk, ćebe. Ploče su bačene na kuhinjske pločice. Slomljene su, izgažene.

* * *

Adina otključava vrata stana. Kupatilo je otvoreno, lavabo je prazan, u ve-ce šolji ne pliva ljuska suncokreta. Ormar je zatvoren.

Adina vrhom cipele odvaja lišćev rep od trupa. Zatim prvu, drugu, treću nogu.

A onda i četvrtu.

Adina vrhovima prstiju prislanja rep uz trup. Zatim desnu zadnju nogu, pa levu, onda desnu prednju nogu, i na kraju levu. To je redosled, kaže ona. Paul pretražuje pod. Nigde nema dlaka.

Mogu li da ostanem ovde, pita Paul.

Adina stoji ispred kade, iz slavine curi vrela voda, ogledalo se zamaglilo. Skida bluzu, stavlja ruku pod mlaz. Zatvara česmu i ponovo oblači bluzu. U sobi čavrlja televizor.

Videla sam moja bela ramena u ogledalu, kadu, belu paru, i ne mogu da se skinem, kaže ona, ne mogu da se okupam. Rovari po putnoj torbi. Makazice za nokte su sasvim na dnu.

San preplavljuje glavu i pre nego što se krevet ugrije. Jer Adina i Paul u san odnose istu izrešetanu sliku, veću od glave, sliku koja silom prodire u lobanju.

Volela sam vas kao moju decu, prostoriju ispunjavaju reči diktatorove žene. On potvrdno klima glavom, video je makazice za nokte na stolu pored Adinine ruke pa je svoju krznenu kapu navukao dublje preko čela. Nosi je već danima, istu. Zatim meci proleću kroz ekran i pogađaju zid kasarne, najprljavije pusto čoše u dvorištu.

Zid je izrešetan, i prazan.

Dvoje starih seljaka leže na zemlji, njihovi đonovi vire u sobu. Njihove glave okružuju vojničke čizme. Njena svilena marama skliznula je s glave na vrat. Njegova crna krznena kapa nije. Koja li je to, ista, poslednja.

Da li bi mogao da otvoriš ova dva leša, pita Adina, a Paul otvara i zatvara makazice za nokte: To je gore nego da moram da zavirim u moju majku i mog oca, kaže. Otac me je često tukao, plašio sam ga se. Kada bih za vreme jela video njegovu ruku kako drži hleb, moj strah bi nestao. Tada je bio sličan meni, tada smo bili jednaki. Međutim, kada me je tukao, nisam mogao da zamislim da istom tom rukom i jede.

Paul uzdiše duboko pritisnut umorom nebrojenih dana. Tamo gde je u drugima srce, u njima je groblje, rekla je Adina, sve sami mrtvaci između njihovih slepoočnica, skvrčeni i krvavi kao smrznute maline. Paul briše suze sa obraza: Gadim ih se, a moram da plačem za njima. Odatle potiče to sažaljenje, pita on.

Dve glave na jastucima, razdvojene snom, uši im prekriva kosa. A iznad sna, iza grada čeka jedan lak, tužan dan. Zima i topao vazduh, hladni su samo oni što su umrli. Niko neće ispiti punu čašu u Abijevoj kuhinji.

Klara je nekoliko ulica dalje zaspala sa istom izrešetanom slikom. Kroz njen san probija se zvono telefona. Crveni bujni karanfili stoje u mraku, voda se presijava u vazi. U Beču sam, kaže Pavel. Uskoro će doći neko kod tebe i dati ti moju adresu i pasoš, moraš odmah da dođeš, u suprotnom, neću više biti ovde.